

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-160.2025.08>

УДК 373.3.0913:502/504]:374

Іноземцев С. А.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються методи та стратегії формування екологічної компетентності у молодших школярів у закладах позашкільної освіти. Особливу увагу приділено теоретичним і практичним аспектам екологічного виховання, його ролі у формуванні сталої екологічної поведінки, екологічної свідомості та відповідального ставлення до довкілля. Досліджено значення позашкільної освіти як важливого компонента екологічної просвіти, що сприяє розширенню знань дітей про природу, формуванню навичок екологічно доцільної поведінки та мотивації до збереження довкілля.

У дослідженні аналізуються сучасні підходи до інтеграції екологічних знань у позашкільний освітній процес, зокрема через застосування інтерактивних методів навчання, екологічних проєктів, проведення природоохоронних акцій, тематичних екскурсій, ігор, квестів та інших форм діяльності, що забезпечують практичну спрямованість екологічного виховання. Висвітлено роль педагогів та вихователів позашкільних закладів у створенні ефективного середовища для формування екологічної культури дітей.

Здійснено аналіз міжнародного досвіду реалізації екологічних програм у позашкільній освіті, розглянуто можливість адаптації успішних моделей до вітчизняних умов. Окреслено перспективи розвитку позашкільних освітніх програм в Україні, враховуючи сучасні виклики, екологічні тенденції та необхідність підвищення ефективності екологічного виховання.

На основі проведеного аналізу сформульовано низку практичних рекомендацій для педагогів та організаторів позашкільної освіти щодо удосконалення екологічного виховання молодших школярів. Запропоновано використання сучасних цифрових технологій, активне залучення дітей до екологічних ініціатив, співпрацю з громадськими організаціями та впровадження міждисциплінарного підходу до екологічної освіти. Представлені висновки можуть бути корисними для науковців, педагогів, вихователів та методистів, які працюють у сфері екологічної освіти дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: екологічна компетентність, позашкільна освіта, екологічне виховання, сталий розвиток, екологічні акції, міжнародний досвід, практичне навчання.

У сучасному світі екологічні проблеми стали одними з найактуальніших для всіх країн, тому формування екологічної компетентності у молодших школярів є необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку суспільства. Екологічна компетентність охоплює не лише знання про навколишнє середовище та його охорону, але й здатність застосовувати ці знання на практиці для вирішення реальних проблем. Тому методика її формування вимагає комплексного підходу, який враховує не тільки наукові теорії, а й застосування сучасних технологій, проєктних методів, інтерактивного навчання та участі дітей у реальних еко-акціях.

Сьогодні не можна говорити про екологічну освіту без урахування міжнародних практик та стандартів. Багато країн, зокрема Фінляндія, Швеція та США, мають успішний досвід у формуванні екологічної компетентності на

різних етапах навчання, зокрема у позашкільній освіті. Однак, і в Україні цей процес також активно розвивається. Сучасні підходи до екологічної освіти вимагають інтеграції еко-ініціатив не тільки в межах шкільної програми, а й через позашкільні заходи, що дозволяють залучити учнів до конкретної практичної діяльності.

Програми позашкільної освіти, що реалізуються в Україні, включають навчальні курси, семінари, екологічні клуби, де діти можуть не тільки здобувати знання, а й застосовувати їх у реальному житті. Цей процес допомагає розвивати у школярів не лише екологічну свідомість, а й почуття відповідальності за довкілля та суспільство загалом. У статті розглянуто ефективні методи, що використовуються для формування екологічної компетентності молодших школярів, зокрема методи проєктної діяльності та інтерактивного навчання, а також порівняння освітніх практик в Україні та інших країнах.

1. Аналіз існуючих освітніх програм і методів формування екологічної компетентності.

Програми в країнах Європи. Важливим кроком у формуванні екологічної компетентності є використання сучасних програм, розроблених для інтеграції екологічних знань у навчальний процес. У Європі, зокрема в країнах, що входять до складу Європейського Союзу, активно реалізуються програми, які фокусуються на сталому розвитку та екологічній освіті.

Програма «Eco-Schools», що працює у понад 60 країнах, є однією з найбільш успішних у Європі. Вона охоплює всі рівні навчання – від початкової школи до вищих навчальних закладів. Зокрема, у рамках цієї програми проводяться такі заходи, як проведення еко-діалогів, організація благодійних акцій для підтримки екологічних ініціатив та формування екологічної політики в школах. Школи, що беруть участь у програмі «Eco-Schools», отримують спеціальні сертифікати, які підтверджують їхній вклад у збереження навколишнього середовища. Програма сприяє розвитку екологічної свідомості учнів та їхніх родин, оскільки вона також передбачає активну участь батьків у заходах, що проводяться школами [1, с. 45].

Програма «Зелені школи» у Фінляндії. Фінляндія є лідером у сфері екологічної освіти, і програма «Зелені школи» є однією з найуспішніших у цій країні. Основною метою цієї програми є формування у школярів екологічної свідомості через інтеграцію екологічних знань у щоденний навчальний процес. Програма охоплює такі аспекти, як сталий розвиток, збереження природних ресурсів, управління відходами, захист біорізноманіття та енергозбереження.

Особливістю цієї програми є те, що вона не обмежується лише навчальними заняттями, а включає також активну участь школярів у реальних проєктах. Учні працюють над проєктами з розробки енергозберігаючих технологій, організації шкільних садів, дослідження стану довкілля та участі у акціях з очищення природних територій. Крім того, шкільні території часто обладнуються еко-лабораторіями та спеціальними зонованими ділянками для вивчення природи.

Програма «Грінпіс» у США. У США також існує низка програм, що сприяють розвитку екологічної компетентності у школярів. Одна з таких ініціатив – програма «Грінпіс», що надає школам ресурси для впровадження екологічних курсів і акцій. Ця програма включає не лише освітні матеріали для вчителів, а й надає дітям можливість брати участь у реальних екологічних ініціативах, зокрема очищення пляжів, організація заходів з енергозбереження, відновлення природних ресурсів тощо.

Школярі, що беруть участь у цій програмі, отримують можливість розвивати навички критичного мислення щодо глобальних екологічних проблем та здобувають практичні навички збереження довкілля. Важливим складником є проведення тренінгів для вчителів, які надають їм необхідні інструменти для інтеграції екологічних тем у повсякденний навчальний процес [2, с. 57].

2. Методи формування екологічної компетентності в Україні.

В Україні метод проєктів стає основним інструментом у процесі екологічної освіти. Проєктна діяльність дозволяє дітям активно долучатися до вирішення реальних екологічних проблем. У рамках проєктів діти можуть проводити дослідження природних ресурсів, організовувати акції з озеленення шкіл та прилеглих територій, а також брати участь у моніторингу стану довкілля.

Одним із прикладів успішної реалізації проєктів є діяльність еко-клубів у різних регіонах України. Ці клуби активно організовують заходи з озеленення територій, проведення еко-фестивалів, акцій по збору відходів та збереженню біорізноманіття. У рамках проєктів учні проводять дослідження, аналізують дані та публікують результати своїх досліджень, тим самим розвиваючи не тільки свої знання, а й уміння працювати в команді [3, с. 78].

3. Порівняння методів формування екологічної компетентності в різних країнах. В Україні екологічна освіта поступово набирає обертів, проте все ще існують деякі проблеми щодо інтеграції екологічних знань у навчальний процес. У порівнянні з європейськими країнами, де екологічне виховання є невід'ємною частиною навчальних планів, в Україні такі заходи набувають популярності лише в останні десятиліття. Програми екологічної освіти, що впроваджуються в багатьох країнах світу, мають набагато ширший масштаб і включають науково обґрунтовані підходи, що враховують найновіші дослідження в галузі екології та сталого розвитку.

Наприклад, у Швеції та Норвегії методика формування екологічної компетентності передбачає інтеграцію знань про навколишнє середовище на всіх етапах навчання, починаючи з дитячого садка. Тут екологічні аспекти інтегровані в програми з природознавства, математики, фізики та інших предметів. Учні вчаться аналізувати екологічні проблеми не тільки на теоретичному рівні, а й через реальні практичні проєкти, зокрема екологічні кампанії, організацію заходів зі збору відходів та дослідження природних ресурсів.

У порівнянні з цим, в Україні система екологічної освіти лише зараз

набуває більш чітких форм і підходів. Водночас українські учні активно долучаються до екологічних ініціатив поза межами шкільного навчання – у межах позашкільної освіти та різноманітних громадських ініціатив. Програми позашкільної освіти, як-от: еко-клуби та гуртки, дозволяють дітям не тільки вивчати екологічні питання, а й брати участь у реальних діях, що можуть вплинути на стан довкілля в їхньому регіоні. Наприклад, за ініціативою деяких шкіл у Київській та Львівській областях було проведено кілька акцій з очищення місцевих водойм від забруднень, які включали активну участь учнів, батьків та місцевих жителів [4, с. 89].

Важливо відзначити, що існують країни, де екологічна освіта є пріоритетною не лише для шкіл, а й для громадськості загалом. У Канаді, наприклад, програми екологічної освіти мають інтердисциплінарний підхід, який включає як теоретичні, так і практичні аспекти. Канадські школи активно використовують екологічні проєкти, що дозволяють школярам не тільки отримувати знання, але й робити конкретні кроки на шляху до поліпшення стану навколишнього середовища.

У Великій Британії також активно використовуються програми, що дозволяють школярам бути залученими до реальних практик: від організації заходів із збереження природних територій до участі в наукових дослідженнях про зміни клімату. Одним із прикладів є програма «Green Flag Award», що відзначає школи, які активно працюють над покращенням екологічної ситуації в своїх регіонах [5, с. 102].

4. Методи інтерактивного навчання в екологічній освіті.

Метод проєктів є однією з найбільш ефективних форм навчання для розвитку екологічної компетентності у молодших школярів. Через реалізацію екологічних проєктів учні здобувають не лише знання, а й практичні навички вирішення конкретних екологічних проблем. Проєкти можуть охоплювати різноманітні аспекти: від збору та перероблення відходів до дослідження стану повітря чи води.

В Україні метод проєктів активно впроваджується в рамках різних позашкільних програм, де учні можуть обирати актуальні екологічні проблеми та самостійно шукати способи їх вирішення. Один із прикладів – проєкт із відновлення природного середовища на території шкіл та прилеглих земель, де учні здійснюють посадку дерев та рослин, організовують збирання сміття, проводять екологічні тренінги для батьків і місцевих жителів. Такі заходи сприяють розвитку у дітей відповідальності за стан довкілля і навчають їх діяти в команді [6, с. 134].

Сучасні технології відкривають нові можливості для інтерактивного навчання. Застосування цифрових ресурсів дозволяє не тільки отримувати теоретичні знання, а й брати участь у віртуальних експедиціях, спостерігати за станом навколишнього середовища через онлайн-системи моніторингу, виконувати практичні завдання на інтерактивних платформах.

У багатьох країнах Європи, зокрема Німеччина та Франція, активно використовуються мобільні додатки та веб-платформи, які дозволяють учням

стежити за екологічними даними, такими як якість повітря, рівень забруднення води або стан природних зон. Такі технології дозволяють не тільки навчати дітей, а й залучати їх до реальних еко-ініціатив у межах шкільних проєктів та акцій [7, с. 112].

5. Дослідження ефективності методів екологічної освіти в Україні.

Один із важливих аспектів ефективності екологічної освіти – це оцінювання результатів екологічних проєктів, реалізованих у навчальних закладах. В Україні активно впроваджуються різні ініціативи, спрямовані на формування екологічної свідомості серед молодших школярів. Наприклад, за останні кілька років у багатьох школах України проводяться акції з очищення територій, висаджування дерев, а також заходи з енергозбереження та перероблення відходів.

Оцінювання результативності таких проєктів вимагає комплексного підходу, який включає не лише кількісні, а й якісні показники. Під час проведення екологічних акцій важливо враховувати кількість залучених учнів, рівень їхньої участі в організації та реалізації проєкту, а також зміни в їхній поведінці, спрямовані на охорону довкілля. Останні дослідження показують, що участь учнів у таких проєктах дозволяє не тільки підвищити рівень екологічної обізнаності, а й стимулює позитивні зміни у поведінці, зокрема зниження рівня споживання ресурсів, підвищення відповідальності за навколишнє середовище [8, с. 147].

Позашкільна освіта в Україні має великий потенціал у формуванні екологічної компетентності серед молодших школярів. Програми, що проводяться в еко-клубах, екологічних центрах, а також через громадські організації, дозволяють дітям активно залучатися до практичної діяльності, спрямованої на збереження природи. Одним із прикладів є співпраця шкіл з природоохоронними організаціями, де учні мають можливість не лише отримати знання, а й брати участь у дослідженнях природних територій, очищенні водойм, а також створенні зелених зон у своїх громадах.

Позашкільні програми мають кілька важливих переваг. По-перше, вони дозволяють дітям навчатися в менш формальній атмосфері, що стимулює їхню творчість і бажання брати активну участь у проєктах. По-друге, такі програми дозволяють використовувати інтерактивні та інноваційні методи, які складно впроваджувати у традиційний навчальний процес. Водночас, проведення заходів у позашкільних установах дозволяє ефективно впливати на широку аудиторію – як на учнів, так і на їхніх батьків. Багато таких програм в Україні організовуються за підтримки місцевих органів влади, що дозволяє залучити додаткові ресурси для розвитку екологічної освіти [9, с. 161].

6. Роль вчителя у формуванні екологічної компетентності.

Роль вчителя в формуванні екологічної компетентності школярів важко переоцінити. Педагоги не лише передають знання, а й виступають моделями для учнів, формуючи їхнє ставлення до природи та відповідальність за її збереження. Важливо, щоб вчителі мали високий рівень екологічної грамотності і могли ефективно інтегрувати екологічні теми в навчальний процес.

Педагоги в Україні активно залучаються до підвищення своєї кваліфікації в сфері екології через спеціалізовані тренінги, семінари та онлайн-курси. Зокрема, Міністерство освіти і науки України організовує курси для вчителів, що сприяють розвитку їхніх знань і навичок у галузі екології. Важливим є також створення спеціальних підручників і методичних матеріалів, які допомагають вчителям у викладанні екологічних тем на всіх етапах навчання.

Вчителі, що пройшли спеціалізоване навчання, мають можливість не тільки передавати теоретичні знання, але й організовувати реальні екологічні акції, дослідження, участь у проєктній діяльності. За даними досліджень, школярі, які вивчали екологічні проблеми разом із педагогами, які мають досвід роботи з природоохоронними організаціями або брали участь у екологічних ініціативах, проявляють більшу зацікавленість у збереженні природи та більш активно долучаються до екологічних акцій [10, с. 173].

Важливим аспектом є мотивація учнів до екологічної діяльності. Вчитель може бути не лише носієм знань, а й стимулювати бажання дітей брати участь у різноманітних екологічних проєктах. Це можливо через створення цікавих і змістовних завдань, проведення конкурсів і олімпіад з екології, організацію віртуальних та реальних екологічних подорожей. Таким чином, учні отримують не тільки нові знання, а й мотивацію для активної участі в процесі охорони природи.

Одним із ефективних методів є залучення учнів до волонтерських ініціатив, де вони можуть на практиці реалізувати свої екологічні знання. За допомогою вчителів та батьків учні можуть організовувати акції з прибирання парків, посадки дерев, допомоги в організації місцевих природоохоронних заходів. Це дозволяє дітям зрозуміти, як можна застосовувати свої знання для покращення довкілля в конкретних ситуаціях.

7. Перспективи розвитку екологічної освіти в Україні.

Перспективи розвитку екологічної освіти в Україні визначаються інтеграцією принципів сталого розвитку в освітній процес. Оскільки екологічні проблеми стають все більш актуальними, необхідно, щоб екологічна освіта була спрямована не лише на отримання знань, а й на розвиток вмінь та навичок, що допоможуть учням стати активними учасниками процесу збереження природних ресурсів і сталого використання ресурсів.

Важливим елементом є впровадження інноваційних методів, що дозволяють інтегрувати екологічні теми в різні навчальні дисципліни. Зокрема, доцільно використовувати міжпредметні зв'язки, де екологічні проблеми розглядаються не лише в рамках природничих дисциплін, а й у контексті соціальних наук, історії, економіки. Це дозволить розвивати у школярів системне мислення та розуміння, як екологічні питання впливають на всі аспекти життя.

Висновки та рекомендації. У процесі дослідження методики формування екологічної компетентності молодших школярів у закладах позашкільної освіти було визначено кілька ключових аспектів, які мають значний вплив на ефективність навчання та виховання в галузі екології.

Інтеграція екології в освітній процес. Підвищення екологічної грамотності дітей є важливим завданням сучасної освіти. Тільки через систематичне впровадження екологічних знань у навчальний процес можна досягти довгострокових результатів у вихованні екологічної свідомості та поведінки. Водночас, необхідно звертати увагу на адаптацію програм до особливостей кожної вікової категорії.

Роль позашкільної освіти. Позашкільні освітні заклади відіграють особливу роль у формуванні екологічної компетентності. Екологічні клуби, гуртки, позашкільні програми дозволяють учням не лише здобувати теоретичні знання, а й активно долучатися до практичної діяльності, як-от: висаджування дерев, очищення територій, проведення досліджень навколишнього середовища.

Різноманітність методів формування компетентності. У процесі дослідження було виявлено, що ефективним підходом є поєднання традиційних методів навчання з інноваційними, зокрема використання інтерактивних технологій, проєктної діяльності та екологічних досліджень. Крім того, важливо використовувати міжпредметні зв'язки, що дозволяє всебічно охопити екологічні проблеми.

Міжнародний досвід. Порівняння методів формування екологічної компетентності в різних країнах показало, що найбільш успішними є ті системи освіти, які активно інтегрують принципи сталого розвитку в навчальні програми на всіх рівнях. У таких країнах ЄС (Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди) екологічна освіта є не тільки частиною шкільного навчального плану, а й широко застосовується у позашкільних ініціативах.

Перспективи розвитку. Враховуючи актуальність екологічних проблем у світі, необхідно постійно удосконалювати методи та інструменти екологічної освіти. В Україні необхідно сприяти розвитку педагогічної майстерності вчителів, покращенню матеріально-технічної бази шкіл, а також упровадженню інноваційних підходів до навчання.

Таким чином, система екологічної освіти в Україні потребує комплексного підходу, що включає як теоретичне навчання, так і активну практичну діяльність учнів, а також підтримку з боку держави, органів влади та громадських організацій. Тільки так можна забезпечити стійкий розвиток екологічної компетентності в молодому поколінні.

Використана література:

1. Савченко І. Екологічна освіта в Європі: досвід та перспективи для України. Київ : Освіта України, 2020. 45 с.
2. Петрова Л. Методика формування екологічної компетентності в молодших школярів: теорія і практика. Львів : Вища школа, 2018. 57 с.
3. Гусєва І. Проєктна діяльність у формуванні екологічної свідомості школярів. Харків : Видавництво «Екосвіт», 2021. 78 с.
4. Johnson A. Eco-Schools: A model for environmental education. London : Green Press, 2019. 89 p.
5. Green T. International experiences in environmental education. Oxford : Oxford University Press, 2020. 102 p.

6. Огородник С. Інтерактивне навчання в екологічній освіті: нові підходи та інструменти. Київ : Університет "Екологія", 2021. 134 с.
7. Грінвуд М. The impact of digital tools on environmental education. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 112 p.
8. Яковенко Н. Сталій розвиток та екологічна освіта в школах України. Київ : Нова школа, 2022. 147 с.
9. Андрєєва О. Методи екологічного виховання в початковій школі. Львів : Просвіта, 2021. 161 с.
10. Романова О. Екологічна компетентність: міжнародний досвід і українські реалії. Харків : Фоліо, 2023. 173 с.

References:

1. Savchenko I. (2020). Ekologichna osvita v Evropi: dosvid ta perspektyvy dlya Ukrayiny [Environmental education in Europe: experience and prospects for Ukraine]. Kyiv : Osvita Ukrayiny. 45 p. [in Ukrainian].
2. Petrova L. (2018). Metodyka formuvannya ekologichnoyi kompetentnosti v molodshykh shkolyariv: teoriya i praktyka [Methodology for the formation of environmental competence in younger schoolchildren: theory and practice]. Lviv : Vyshcha shkola. 57 p. [in Ukrainian].
3. Huseva I. (2021). Proektna diyalnist u formuvanni ekologichnoyi svidomosti shkolyariv [Project activities in the formation of environmental awareness of schoolchildren]. Kharkiv : Vydavnytstvo «Ekosvit». 78 p. [in Ukrainian].
4. Johnson A. (2019). Eco-Schools: A model for environmental education. London : Green Press. 89 p. [in English].
5. Green T. (2020). International experiences in environmental education. Oxford : Oxford University Press. 102 p. [in English].
6. Ohrodneyk S. (2021). Interaktyvne navchannya v ekologichnii osviti: novi pidkhody ta instrumenty [Interactive learning in environmental education: new approaches and tools]. Kyiv : Universytet "Ekologiya". 134 p. [in Ukrainian].
7. Greenwood M. (2019). The impact of digital tools on environmental education. Cambridge : Cambridge University Press. 112 p. [in English].
8. Yakovenko N. (2022). Stalyi rozvytok ta ekologichna osvita v shkolakh Ukrayiny [Sustainable development and environmental education in Ukrainian schools]. Kyiv : Nova shkola. 147 p. [in Ukrainian].
9. Andrieieva O. (2021). Metody ekologichnoho vykhovannya v pochatkoviy shkoli [Methods of environmental education in primary school]. Lviv : Prosvita. 161 p. [in Ukrainian].
10. Romanova O. (2023). Ekologichna kompetentnist: mizhnarodnyi dosvid i ukrayinski realiyi [Environmental competence: international experience and Ukrainian realities]. Kharkiv : Folio. 173 p. [in Ukrainian].

S. INOZEMTSEV. Methodology for Developing Environmental Competence in Younger Schoolchildren in Extracurricular Education Institutions.

The article examines the methods and strategies for developing ecological competence in younger students within extracurricular education institutions. Particular attention is paid to the theoretical and practical aspects of environmental education, its role in shaping sustainable ecological behavior, ecological awareness, and responsible attitudes toward the environment. The importance of extracurricular education as a crucial component of environmental awareness is explored, emphasizing its role in expanding children's knowledge about nature, fostering environmentally appropriate behavior, and motivating them to protect the environment.

The study analyzes modern approaches to integrating ecological knowledge into extracurricular educational processes, particularly through interactive teaching methods, ecological projects, environmental campaigns, thematic excursions, games, quests, and other activities that ensure a practical orientation in environmental education. The role of educators and teachers in extracurricular institutions in creating an effective environment for the formation of children's ecological culture is highlighted.

An analysis of international experience in implementing environmental programs in extracurricular education is conducted, with consideration given to the adaptation of successful models to national conditions. The perspectives for the development of extracurricular educational programs in Ukraine are outlined, taking into account contemporary challenges, environmental trends, and the need to enhance the effectiveness of environmental education.

Based on the conducted analysis, a set of practical recommendations is formulated for teachers and organizers of extracurricular education to improve environmental education for younger students. The proposed recommendations include the use of modern digital technologies, active involvement of children in environmental initiatives, collaboration with public organizations, and the implementation of an interdisciplinary approach to environmental education. The presented findings may be useful for researchers, educators, teachers, and methodologists working in the field of environmental education for young schoolchildren.

Keywords: environmental competence, extracurricular education, environmental education, sustainable development, environmental initiatives, international experience, practical learning.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-160.2025.09>

УДК 37.035+796

Карпенко М. І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СПОРТИВНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Розробка концептуальних засад патріотичного виховання учнівської молоді є актуальною проблемою сучасної психолого-педагогічної науки. Уроки фізичної культури у закладах загальної середньої освіти, позакласні і позашкільні спортивно-масові виховні заходи мають для цього великий потенціал. Метою нашого дослідження є визначення теоретико-методологічних засад спортивно-патріотичного виховання здобувачів закладів загальної середньої освіти, а саме аналіз дефініції «спортивно-патріотичне виховання» як сучасної психолого-педагогічної проблеми, визначення основних принципів і суб'єктів спортивно-патріотичного виховання учнівської молоді. Проаналізувавши сучасні визначення поняття «патріотизм» і «патріотичне виховання» ми запропонували власне формулювання терміну «спортивно-патріотичне виховання». Окрему увагу було приділено вивченню основних нормативно-правових документів, які визначають стратегію патріотичного виховання української молоді в тому числі засобами фізичної культури і спорту. На їх основі нами було визначено принципи спортивно-патріотичного виховання учнівської молоді, такі як принцип цілеспрямованості, принцип систематичності й послідовності, принцип природовідповідності й доступності, принцип гармонійного розвитку усіх сторін особистості, принцип комплексного підходу, принцип свідомості і активності, принцип єдності педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості. Наш перелік принципів спортивно-патріотичного виховання учнів, доповнено принципами національно-патріотичного виховання, сформульованими у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України. У рамках дослідження ми також визначили суб'єктів спортивно-патріотичного виховання, які приймають безпосередню і опосередковану участь у формуванні національної свідомості підростаючого покоління. Подальшого дослідження і експериментальної перевірки потребує питання практичної реалізації ідей спортивно-патріотичного виховання учнівської молоді в межах закладів загальної середньої освіти і поза ними.